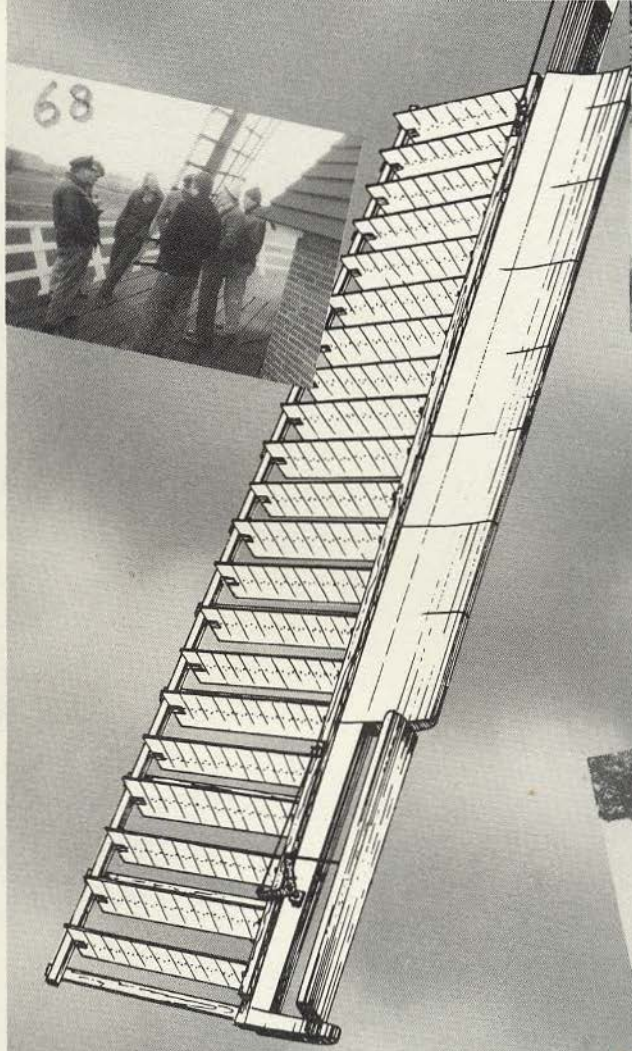

DE ZELFZWICHTER 1992

BAKKER *de Rappe Schoenlapper*
FA. DOORNBOS & PETERS

A-kerkhof 33 - 9712 BC GRONINGEN
Telefoon 050-120807

Naar windmolen

Goeswert

te Feerwerd voor:

- * tarwemeel
- * tarwebloem
- * rijst
- * gort
- * pannekoekenmeel
- * gemengd graan
- * en andere molen-
produkten (ook
voor zelfbakkers
(sters)

Dinsdag t/m zaterdag geopend
13.30 - 18.00 uur.

MOLENAAR ROLF WASSENS

TEL. 05941-1545.

- * *Porselein*
- * *Kristal*
- * *Tafelbestek*
- * *Kado-artikelen*
- * *Lederwaren*
en
- * *Sieraden*

WOLDRING

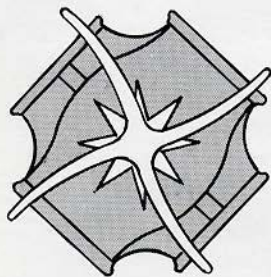
Oosterstraat 19
Groningen - Tel. 050-133880

Meubels
en
Verlichting

WOLDRING

Stoeldraaijerstraat 25
Groningen - Tel. 050-143222

DE ZELFZWICHTER

Jaargang 19, nummer 68
December 1992

De Zelfzwichter is het orgaan van de Vereniging Vrienden van de Groninger Molens, opgericht 4 oktober 1973. Het blad verschijnt in de maanden **maart, juni, september** en **december**. Aan het lidmaatschap van de Vereniging van minimaal f 20,- per jaar is het abbonement van **De Zelfzwichter** gekoppeld. Losse nummers kosten f 2,50 exclusief porto.

Correspondentie-adressen

Vereniging Vrienden van de Groninger Molens: Postbus 213, 9700 AE Groningen.

Redactie van De Zelfzwichter: C. E. van der Horst, Langeweg 10, 9679 HP Scheemda, telefoon 05979-13 46.

Adressen dagelijks bestuur van de Vereniging Vrienden van de Groninger Molens:

T. de Jong (voorzitter), Barkstraat 15, 9745 BV Hoogkerk, tel. 050-56 59 53.

Dr. F. L. Humbert (secretaris), Oosterweg 11, 9751 PA Haren (Gr.), tel. 050-34 81 69.

Mevr. B. Tiemens (Penningmeester), Stein van Malsenstraat 21, 9842 PS Niezijl, tel. 05947-1 34 50.

B. Dijk (technisch adviseur), Aduarderdiep 3, 9833 TG Den Ham (Gr.), tel. 05903-17 22.

Aan dit nummer werkten mee:

C.E. van der Horst, G.J. de Vries,
M.E. van Doornik, J.E.J. Sterenberg,
H. Berends, W.O. Bakker, F.L. Humbert,
H.A. Hachmer, B. Oomkens, S. Spijk en
H. Blaauw.

Redactie

C. E. van der Horst, Scheemda
W. O. Bakker, Harkstede
H. Berends, Sebaldeburen
H. A. Hachmer, Nieuwe Pekela
P. van Dijken, Uithuizermeeden

Vormgeving en montagewerk

M. E. van Doornik, Westernieland

Zet- en drukwerk

Drukkerij Actief Scheemda,
Scheemda

In deze Zelfzwichter:

Redactioneel	2
Molennieuws	3
Ingebruikstelling "De Palen"	5
Excursie 1992 Veenkoloniën	7
Verstild verleden (4)	11
Najaarsvergadering 1992	13
Leven met molens	14
Paltrokmolens in Groningen	16
"Noordermolen" te Noordwijk	18
Bijeenkomst Gilde-leden	20
Jaarvergadering SDGM	21
Feest rondom "Aeolus" Farmsum ...	22
Ontwerp Monumentennota	24
Donkere wolken boven Groningen ..	25
Jaarplan 1993 + Begroting 1993	27
Motorkracht in windmolens	30
Verzekering van molens	31
Gilde-nieuws	32
Verslag archiefcommissie	34
Over een molenverzameling	36
Nieuwe leden	40

Redactioneel

Voor u ligt alweer het laatste nummer van het jaar 1992. De redactie heeft weer getracht u een zoveel mogelijk gevarieerde inhoud aan te bieden. Molens waren en zijn zo verweven in de Nederlandse volksaard dat er haast onuitputtelijk over geschreven kan worden. De tientallen molentijdschriften in ons land bewijzen dit en dan laten we nog buiten beschouwing, de honderden boeken waarin de molen een hoofdrol vormt.

Voor de nog bestaande molens is de interesse van de bevolking een inspiratie tot behoud. Geen stad of dorp wil nu nog afstand doen van z'n molen.

Integendeel, door brand verwoeste molens worden herbouwd (Arnhemuiden, Stiens e.a.). Molenrompen worden omgetoverd tot volwaardige windmolens (*Nieuwe Palmboom* - Schiedam, korenmolen Markelo enz.) en zelfs worden hier en daar nieuwe molens gebouwd (Hollum op Ameland, Sloten bij Amsterdam). Een verheugend verschijnsel voor alle molenvrienden!

De toekomst, speciaal van onze Groninger molens, is echter in duistere nevelen gehuld. De provinciale financiële steun dreigt te worden stopgezet (zie het artikel elders in dit nummer).

Zonder overheidssteun kunnen monumenten niet blijven bestaan. Voor de Vereniging Vrienden van de Groninger Molens en voor de talrijke andere molenorganisaties en stichtingen in onze provincie met als overkoepelend orgaan de Stichting 'De Groninger Molen', ligt er in de komende tijd een belangrijke taak om te trachten de provinciale plannen om te buigen tot een beter alternatief.

Onze molens en de vele vrijwilligers verdienen een ondersteunend en behulpzaam molenbeleid.

Molenvrienden ' let op Uw saeck' !!

C. E. van der Horst

Voor het volgende nummer van *De Zelfzwichter* van maart 1993 wordt u vriendelijk verzocht uw kopij in te zenden voor:

3 februari 1993

*Met de beste wensen
voor Kerstmis en het Nieuwe jaar*

Molennieuws

De nummers bij deze molennieuwtjes verwijzen naar de molenummers in de tweede druk 1981 van het Groninger Molenboek.

7. **Koren- en pelmolen *De Jonge Hendrik te Den Andel.***

Begin november werd deze molen voorzien van nieuwe elektrische bedrading. Een hele verbetering voor werkzaamheden in de molen.

Door de molenmaker werden een nieuwe pasbalk en kruisvonder geïnstalleerd, terwijl de vrijwilliger werkzaamheden aan het nieuwe koppel maalstenen heeft afgerond.

Verder werd de duim, welke dient om de vangbalk op te leggen tijdens het malen, om veiligheidsredenen vervangen door een kort sabelijzer. De duimbalk blijft als geleider voor de vangbalk bestaan.

18. **Koren- en pelmolen *Ceres te Spijk.***

In september werden hier door de firma Dunning de spruiten en het staartwerk geschilderd. In oktober werd een nieuwe bezaanstok van bilinga gestoken ten behoeve van de zelfzwichting. De oude bleek totaal verrot, met name bij het wielkje waarover de ketting van de zelfzwichting loopt.

38. **Koren- en pelmolen te Ganzedijk.**

Vrijdag 2 oktober j.l. werd van deze molen, welke in 1988 nog was gerestaureerd, de kap afgehaald. Gebleken was dat de voeghouten zwaar waren aangetast door onder meer de bonte knaagkever. Beiden zullen worden vervangen.

Tijdens bezoek aan de molen op 22 oktober 1992 was een voeghout al verwijderd. Na inspectie bleek dit hoognodig te zijn.

Eigenaar de gemeente Reiderland heeft door middel van diverse subsidies f 270.000,- voor het karwei beschikbaar. Hamvraag: was dit in 1988 niet te voorzien, of waren de financiën toen te krap?

114. **Koren- en pelmolen *De Hoop te Garsthuizen.***

In oktober werden hier diverse werken uitgevoerd door de firma Jellema te Birdaard, omvattende nieuw dakleer op de kap en herstel aan de kap.

121. **Koren- en pelmolen *De Jonge Jan te Uithuizen.***

Op 10 september j.l. werden hier met behulp van een grote kraan van de firma Wagenborg-Lommerts de beide roeden, de staart en de kap van de romp getakeld.

De buitenroede, een oude ingekorte Potroede zonder nummer en jaartal, wordt uit de askop gehesen.

Beide foto's: P. van Dijken, 10 sept. 1992.

*Het lichten van de kap van "De Jonge Jan" te **Uithuizen** ging met enig gekraak gepaard. De hijsstroppen waren om de voeghouten geslagen.*

De buitenroede, een oude ingekorte Potroede, in 1935 al aangebracht, zal worden vervangen. De binnenroede, een Bremer-roede uit 1973, bleek weer bruikbaar. De kap bleek totaal verrot, onder andere de voeghouten, spantring, kleedhout enz. en zal geheel worden vernieuwd. Ook de staart, welke al eens was aangelast, bleek zowel boven als onder verrot.

Ter ophanging van de vangbalk is hier een kort sabelijzer en geen duim, wel is een duimbalk nog als geleider aanwezig. Om de koningspil geen bonkelaar, zoals algemeen gebruikelijk is in Groningen, maar een schijfloop. Is deze molen misschien geheel of onderdelen ervan van elders afkomstig?

In oktober is de fa. Dunning begonnen met herstel aan het achtkant. Inmiddels is oud kleedhout verwijderd en zijn onder andere uitbrekers en enige veldkruizen vervangen. Tegen de tijd dat deze 'Zelfzwichter' uitkomt, zullen de werkzaamheden al een eind zijn gevorderd.

Ook is de firma Benus weer begonnen met de renovatie van de sarrieshut. Nieuwe kozijnen liggen al klaar en de noord- en westgevel zijn

afgebroken en zullen opnieuw worden opgetrokken. Vers uit de kraant is het nieuws dat de firma Benus de werkzaamheden aan de sarieshut moest staken vanwege onvoorziene tegenvallers, waardoor de kosten ca. f 40.000,- hoger uitvallen. De kap en verdiepingsvloer zijn verrot, muurdelen hier en daar niet gefundeerd en het muurwerk slecht door toedoen van klimop. Een nieuw subsidieverzoek is ingediend bij Monumentenzorg, terwijl tevens de gemeente Eemsmond een deel van de financiële tegenvaller voor zijn rekening moet nemen. Al met al wordt de restauratie vermoedelijk met enkele maanden vertraagd.

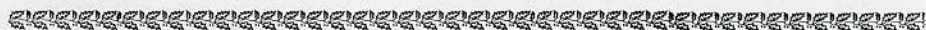
124. Koren- en pelmolen *Eva te Usquert*.

Van deze molen werden kap en achtkant geteerd, tevens werd het wieken kruisdanig onderhanden genomen. Zo werden diverse heklatten en zo'n 50 kluften en enden voorzoon vernieuwd.

Inmiddels is de molen ook voorzien van een nieuwe steenschijffloop voor het koppel kunststenen, wat in 1990 is geplaatst, dus kan er weer gemalen worden.

De vrijwilligers hier, de heren Tuitman, Doornbos en Huizinga doen ook veel zelfwerkzaamheden. Zo is inmiddels de naloper-pelsteen tezamen met zeveryj en waaier weer gangbaar gemaakt. Tevens zijn een elektrische haverpletter en een wanmolen geplaatst.

Al met al veel activiteit daar in Usquert!

Ingebruikstelling poldermolen *De Palen*

door Jaap E.J. Sterenberg

Molenopeningen worden steeds zeldzamer, maar 1992 kon zich er toch nog op verheugen: de poldermolen *De Palen* in Westerwijtwerd werd op 2 oktober officieel in gebruik gesteld. Voor mij was het de eerste keer dat ik zo'n ingebruikname meemaakte.

In het dorps huis te Westerwijtwerd werden we welkom geheten door de heer J. Venhuizen, voorzitter van de Molenstichting Hunsingo e.o. In zijn welkomstwoord memoreerde hij de moeizame totstandkoming van deze restauratie, welke door het echtpaar Van Hoorn-Meiborg zijn

eerste aanzet kreeg. Zij vroegen voor hun 40-jarig huwelijksfeest een envelop met inhoud, welke ter beschikking werd gesteld voor de restauratie van *De Palen*. Daarna werd het eerste exemplaar van het boekje "Poldermolens en molenpolder aangeboden" aan de heer R.J.

*De feestelijk versierde molen "De Palen" te **Westerwijtwerd** op 2 oktober 1992. Foto: J. E. J. Sterenberg.*

Clevering, oud-voorzitter van het waterschap Hunsingo.

Voor de ingebruikstelling van de molen zelf, diende eerst een wandeling van 1 kilometer te worden ondernomen. Voor de vrijwillige molenaar werd dit rennen, hij ontdekte dat hij de sleutel was vergeten en moest dus snel terug lopen. De molen zelf was getooid met vlaggetjes en het rood-wit-blauw. Bij de molen werd door het echtpaar Van Hoorn-Meiborg een gedenksteen onthuld. Vervolgens werd door NAM-topman Huizer, geassisteerd door vrijwillige molenaar

Zuidhof, de vang gelicht. De molen draaide alleen niet, er was namelijk geen wind. Doordat de sleutel inmiddels terecht was, kon de molen worden bezichtigd. De door de fa. Dunning te Adorp gerestaurerde molen is werkelijk een juweeltje geworden.

Na de wandeling terug volgden nog enkele toespraken door o.a. de burgemeester van Loppersum, vertegenwoordigers van de ruilverkavelingscommissie en het waterschap. Daarnaast bood de heer W.O. Bakker, namens 'De Hollandsche Molen' een weerstation aan. Namens de NAM werd een 'donderglas' aangeboden en door de Stichting 'De Groninger Molen' werd een krooschep overhandigd. Toen werd, tot zijn eigen verbazing, de vertegenwoordiger van de dorpsvereniging opgeroepen. Deze moest daarom nog gauw een speech verzinnen, hetgeen hem nog aardig goed afging. Als hekksluiters fungeerde de heer F.L. Humbert, welke namens de Vereniging Vrienden van de Groninger Molens een denkbeeldig pak overhandigde (het werkelijke geschenk was daarvoor te groot). Precies volgens schema werd om 17.15 uur het programma afgesloten.

Hiermee werd tevens mijn eerste molenopening beëindigd. Laten er nog velen volgen. Overigens de zondag daarna liet het molentje nog wel even zien dat 't ook flink kon malen.

Excursie 1992 in de Veenkoloniën

door Martin E. van Doornik.
(evenals de foto's)

Nog nooit hebben de excursiegangers van deze excursie zo'n fraaie zonnige dag gehad als op de 26e september 1992. Een staalblauwe lucht, een temperatuur, opklimmend tot 26° C in de middag, redelijke molenwind. Dit kan mooi in de annalen van het bijna 19-jarige bestaan van de Vereniging Vrienden van de Groninger Molens genoteerd worden. Echt zomerweer en dat toen het bijna oktober was!

Traditiegetrouw verzamelden de molenvrienden zich op het plein bij het NS-Hoofdstation te Groningen, om op de bus van Rapide Tours te wachten, welke om 8.15 uur vertrok. Er waren 48 deelnemers, wat niet veel lijkt in vergelijking met de voorgaande jaren. Misschien lag het aan de bestemming van de excursie, die een aantal jaren geleden ook door ons werd aangedaan. Door de heren B. Dijk en G. Koster werden de reisbeschrijvingen aan een ieder uitgedeeld, met wetenswaardigheden onderweg. Enige molengegevens zijn blijkbaar overgenomen uit het Groninger Molenboek, wat na 11 jaar hier en daar verouderd is. Zo is de poldermolen van Wedderbergen volgens de beschrijving nog steeds met zelfzwichting uitgerust, hoewel deze sinds 1989 (helaas) weer van oud-hollandse zeilroeden is voorzien.

De tocht ging langs fraaie Drentse landschappen en dorpen, waarbij ook enkele molens te zien zijn. o.a. Rolde, (Noord-)Sleen, Schoonoord enz. Rond 10 uur kwamen we aan

bij het **Nationaal Veenpark te Barger-Compascuum**. In 1983 is er een nieuwe molen gebouwd, *De Berk* genaamd, een forse rietgedekte achtkante bovenkruier met lage stelling, op bijna dezelfde plek waar tot 1943 een soortgelijke molen stond. Eerst gingen wij met een stoomtreintje door het park, waarna er overgestapt kon worden op een trekschuit, getrokken door een stevige Bels. Je moet niet denken aan een originele trekschuit uit de tijd van Ot en Sien, maar het is een tot een 'Jan Pleziër' omgebouwde dekschuit, waarop grote groepen mensen vervoerd kunnen worden. De vaartocht eindigde bij een fraai gereconstrueerde 19e eeuwse aardappelmeelfabriek, waarin tal van stoommachines en aardappelverwerkende toestellen opgesteld staan, allemaal in werking te zien. Nadien ging een ieder zijn eigen weg door het park. Uiteraard gingen de meesten langs de mooie gereconstrueerde arbeidershuisjes en winkeltjes naar de molen *De Berk*, die met volle zeilen stond te draaien. De molen is mooi gelegen,

*Nee, het is geen oude ansichtkaart uit ± 1920, maar werkelijkheid. Een straatje in het gereconstrueerde veendorpje van **Barger-Compascuum**.*

Rechts een herbouwd schooltje, op de achtergrond molen "De Berk" met klapbruggetje. Het is er heerlijk wandelen!

aan een straatje met een school, een cafeetje, een kerkje en een bakkerij. Net of een oude ansichtkaart uit 1920 tot leven is gebracht!

Het achtkant van *De Berk* is afkomstig uit een Duitse molen te Drantum. Het is samengesteld uit vrij onregelmatige eiken balken en zeer merkwaardig zijn de gebinten of legeringsbalken, die diagonaal zitten ten opzichte van de twee tegenover elkaar staande stellingdeuren. Aan de verhoogde veldkruizen boven de stellingdeuren is te zien dat het achtkant speciaal zo

gebouwd is. Eveneens merkwaardig is het koppel maalstenen, gelijk met de stellingzolder gelegen. Met z'n diameter van 1,70 meter is het het grootste koppel van Nederland. Of het nog niet genoeg is met de merkwaardigheden, is de aanwezigheid van twee karen links en rechts van de steenspil op horizontale kaarbomen. Zo kunnen er twee soorten granen tegelijk gemalen en gemengd worden, alhoewel de meeste molenaars hierover wel hun bedenkingen zullen hebben.... Het achtkant is van binnen één ruimte: vanuit de stellingzolder kijken we zo

tegen de onderkant van de kapvloer aan. De kap zelf is zeer hoog en ruim, en kruist op maar liefst 40 neuten (tegen normaal 24 gemiddeld). Op de voeghouten kun je gewoon rechtop lopen naar voren om de halslager te smeren. De molen is uitgerust met een houten as met een gietijzeren insteekkop. Er was helaas wat speling tussen de vlerken van de askop en de houten as, wat een krakend geluid tijdens het draaien veroorzaakte. Uitkijken dus!

Hierna kwamen we om 13.00 uur weer terug in het museumrestaurant voor een warme maaltijd. Jammer genoeg was het nagerecht nogal knieperig uitgevallen: één balletje ijs per persoon met een dotje slagroom erop. In schoon twintig seconden was het op.

Toen ging de reis verder, naar het noorden, waar we nog een mooie blik konden werpen op de stellingmolen van **Emmer-compascuum**, genaamd *Het Grenszicht*. Op minder dan twee kilometer afstand tegenover de molen konden wij huizen zien in Duitse bouwstijlen, vandaar de toepasselijke naam. Deze achtkante stellingmolen op vierkante stenen onderstuk mag met zijn bedrijfsgebouwencomplex een voorbeeld zijn hoe het hoort als industrieel geheel.

Bij **Ter Haar** had onze chauffeur stuurmanskunst nodig om van de provinciale weg te draaien om op de parkeerplaats bij de *standermolen* te komen. De in 1986-'87 fraai

gerestaureerde standermolen stond met volle zeilen te pronken in het oude Westerwoldse landschap. Tijdens onze excursie van 1 september 1984 werd deze molen ook aangedaan, toen stond hij gestut te verkommeren van verval. Een tweede bezoek is dan ook weer de moeite waard, want veel Groninger molenvrienden hebben zelf ook weinig kans om de molen in volle glorie aan te schouwen door zijn afgelegen ligging.

De fraai gerestaureerde standermolen met volle zeilen in Ter Haar.

De oude standerdmolen wordt bemalen door vader en zoon Wever. Zij deelden foldertjes uit met daarin wetenswaardigheden van de molen. Hierin stond geschreven dat de molen nog in Duitsland heeft gestaan, voordat hij in 1619 in Bourtange zijn standplaats kreeg, om daarna in 1831 naar Ter Haar verplaatst te worden. Deze Duitse geschiedenis is totaal nieuw voor ons, met fronsende wenkbrauwen tot gevolg.

Aan de molen is duidelijk te zien dat hij van hoge ouderdom is, onder meer aan de enkelvoudige spoorstijlen onder de beide steenlijsten. Een constructie, welke alleen vóór 1700 is toegepast. Ook al zijn vele onderdelen bij de laatste restauratie vernieuwd. Uniek voor Groningen is de nieuwe gietijzeren insteek-askop met het jaartal 1986. Tijdens de restauratie is bij een bepaald onderdeel kennelijk afgekeken van Zeeuwse en Belgische standerdmolens, want de staart hier in het verre

Ter Haar is voorzien van z.g. Vlaamse loopschoren! Vooral op de steenzolder is te merken hoe klein de molen is. Je moet al bukken om een opgeluide zak binnen te halen, want de luideur is lager dan je schouderhoogte!

Hierna genoten wij nog op zomerse wijze van een drankje op het terras van cafe-restaurant Homan te **Sellingen**, waarbij een aantal deelnemers even een kijkje gingen nemen bij het oude Romaanse kerkje, vlakbij het etablissement gelegen. Na dit gezellige samenzijn keerde de bus weer huiswaarts, na nog even langs de poldermolen te Wedderbergen en het Winschoter molentrio gereden te hebben.

Een woord van dank gaat van ons uit naar de heren B. Dijk en G. Koster, die deze excursie georganiseerd hebben, maar ook naar de buschauffeur, die ons vrijwillig zijn diensten aanbood. Mede door het zeer fraaie weer was het erg gezellig en die dag kon niet meer stuk!

Nog beperkt verkrijgbaar:

Molenhistorie van de Sebaldebuurster molenpolder en poldermolen "De Eendracht", te Sebaldeburen.

N.a.v. het honderd jarig bestaan van deze molen werd in 1987 een 52 pag. tellend boekje met z/w foto's en tekeningen uitgegeven. Dit boekje is nog beperkt voorradig tegen een sterk gereduceerde prijs. Om in het bezit van dit boekje te komen maakt u f 5,00 per exemplaar over op postbankrekening 2257057 t.n.v. H. Berends, Sebaldeburen met vermelding van het gewenste aantal, waarna de verzending kosteloos plaatsvindt. Wie het eerst komt, het eerst maakt...

Verstild verleden (4)

door H.A. Hachmer

Aan het Winschoterdiep Sappemeer-oost, bijna op de grens met Zuidbroek, werd in 1847 een koren- en pelmolen gebouwd voor G.J. Kubbe. Het was een van de vele molens die men langs het "daip" in Hoogezand en Sappemeer kon zien staan. Helaas zijn allen verdwenen, evenals de statige herenhuizen zoals Wildervanck, Tilburg, Sorgvliet en Overwater. Het tweelingdorp verloor hierdoor grotendeels haar karakter. Het dempen van het Winschoterdiep deed de rest.

De in 1847 gebouwde molen werd in 1869 overgenomen door T. Haan. Op 18 juni 1870 brandde de molen tot de grond toe af. Boze tongen beweerden dat de brand was aangestoken. Hoe het ook zij; in het-

zelfde jaar ging de molenaar over tot herbouw. Het achtkant van een molen aan de Jagerswijk-oostzijde werd gekocht.

De molen aan de Jagerswijk was in 1862 gebouwd voor R.J. Glas.

De forse koren- en pelmolen van Tammo Haan te **Sappemeer**.
Foto: Rijksarchief te Groningen.

Aan de prachtige Jagerswijk te **Sappemeer** stond de voor de herbouw gebruikte molen. Ansichtkaart, poststempel 10 aug. 1906. Collectie: Veenkoloniaal Museum Veendam.

Deze molen verwisselde drie maal van eigenaar. Van 1862 tot 1868 was hij eigendom van Muntinga, van 1868 tot 1870 van J.K. Mulder. In 1870 brak molenmaker Wiertsema de molen af om hem weer op te bouwen aan het Winschoterdiep voor Tammo Haan. Volgens B. van der Veen Cnz. verdween de molen omstreeks 1912.

Volgens Van der Veen was er een olieverfschilderij van deze molen aanwezig bij een zekere B. Bakker. Dit zal wel hetzelfde schilderij zijn dat op pagina 24, van het door Leonard Smid geschreven boek "Oud Hoogezand en Sappemeer in woord en beeld", staat afgebeeld. In dit boek staat op pagina 24 eveneens een leuk gedicht over molenaar

Haan. Haan was kandidaat voor de gemeenteraad van Sappemeer. Op een van de stembiljetten stond;

*De ene kandidaat een zwaaijer,
Of beter nog, een stroppendraaijer.
Bij het debat met Poelman, heer,
Viel 't scherm uwe grootheid neer.
Daarom stem ik, 't is zonneklaar,
Thans Tammo Haan, de molenaar.*

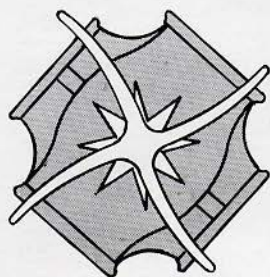
Dit gedicht mocht niet baten. Tammo werd niet gekozen. Haan kon bij zijn leest blijven; de molen. De molen van Tammo Haan was een forse molen. Het achtkant was voorzien van gepotdekselde planken. De molen moet van binnen, gezien de vele en grote ramen, behoorlijk licht zijn geweest. Het gevlucht was oud-hollands. Of het gevlucht nog

veel heeft gedraaid valt te betwijfelen. In 1882 werd stoom als hulpkracht ingevoerd en dit zal mede tot zijn vroege ondergang hebben geleid. Stoom sloeg ook in Hoogezand en Sappemeer hard toe bij de molens!

Molenvrienden bijeen in Feerwerd

door Henk Berends.

Vrijdagavond 13 november 1992. Rond acht uur 's avonds opende de heer T. de Jong in de functie van voorzitter de najaarsvergadering van onze Vereniging. Zo'n 70 personen waren naar het dorps huis in Feerwerd gekomen, hierdoor was de zaal gezellig vol.

De voorzitter memoreerde het overlijden van de heer Leutscher. Om in de ontstane vacature van kasnaziener te voorzien werd door middel van handopsteken een nieuw kaslid gevonden in de heer Piet van der Veen.

De contributie blijft voor volgend jaar gehandhaafd op f 20,-, maar is feitelijk onvoldoende om de taken die onze Vereniging zichzelf heeft gesteld voldoende te kunnen uitvoeren. Gelukkig zijn er tal van leden die hun contributie vrijwillig hebben verhoogd. Met name 'De Zelfzwichter' neemt een enorme hap uit het beschikbare budget, ondanks het feit dat tal van werkzaamheden rond 'De Zelfzwichter' door vrijwilligers om niet gedaan worden.

Onze Vereniging bestaat volgend jaar 20 jaar. Dat feit wil het bestuur niet ongemerkt voorbij laten gaan. Er staat een twee-daagse molenexcursie gepland in mei/juni 1993 naar het Duitse Minden-Lübbecke, ten oosten van Osnabrück. In deze streek staan tal van bezienswaardige molens.

Nadere bijzonderheden volgen in de komende 'Zelfzwichters'.

De ronde stenen molenromp te Ten Boer zal het komende jaar een inwendige opknappbeurt krijgen. Vrijwilligers worden gevraagd voor het storten van een nieuwe betonvloer. Daarna zullen de zolders worden aangepakt. Hierdoor ontstaat er een riante opslag- en expositieruimte ten dienste van onze Vereniging. De ter vergadering uitgereikte financiële stukken worden door de leden geaccepteerd. Het verslag van de voorjaarsvergadering wordt traditiegetrouw door de secretaris voorgelezen. Hierna koffie met koek. Er wordt

druk over en weer gepraat. Voor de meesten is het immers een ontmoeting met soortgenoten die ze misschien een half jaar of langer niet hebben gezien!

Na de koffie vertoonde de heer W.O. Bakker dia's van verdwenen Groninger molens. En dat zijn er nogal wat. Veel molens zijn verdwenen door oorlogshandelingen of waren zo slecht dat ze direct na de oorlog zijn afgebroken. Slechts een enkele heeft het overleefd en werd elders weer opgebouwd. Bij elke dia weet de heer Bakker een heel verhaal te vertellen. Ongelofelijk! Het is daarom ook niet verwonderlijk dat er 'slechts' 48 dia's vertoond konden worden. De volgende slee met dia's moet wachten tot een volgende keer. De voorzitter wijst op het klokje dat al kwart voor elf aanwijst en durft de aanwezige leden en belangstellenden niet langer aan zich te binden.

Leven met molens

door H. Blaauw.

Tussen Noordbroeksterhamrik en Rode Til ligt Evenreiten. Bij mij aan de wand hangt een perkamenten brief met zegel uit het jaar 1772. In dat jaar werd in deze streek een molen gebouwd en daarbij een woning. Naast deze brief hangt een familiefoto. Hierop staan de molenaar en zijn vrouw, benevens zeven kinderen, allen getrouwd.

In de notulen van het Waterschap wordt vermeld, dat het in mei 1904 veertig jaar geleden was, dat een nieuwe molenaar werd aangesteld, die al die jaren zijn werk met de meeste 'naauwgezetheid en plichts betrachtning' had gedaan en hem daarom een blijk van waardering zou worden aangeboden.

Deze molenaar heette Aldert Blaauw, die gehuwd was met Lammechien van Turen.

In 1864 waren mijn overgrootouders gaan wonen op een plek, waar de zware klei was veranderd in bouwen weilanden, of werd afgegraven voor de steenfabrieken.

Watermolenaar, kleigraven, opzichten en misschien een borreltje verkopen aan diegenen, die hier door het veld dwaalden. Uitrusten op een plek, waar men zich nauwelijks kon indenken, dat er verder nog leven in de wereld bestond.

Geen verharde weg, maar een kleilaan, die in de winter onbegaanbaar was. Een vergunning was afgegeven voor het gebruik van het pad langs de spoorlijn. Huis en erf werden bewaakt door twee bouviërs. In deze rimboe zagen drie zonen en vier dochters het levenslicht. Gelukkig met de kinderen, de eenzaamheid en de vrijheid rondom. Toen de

'wichter' groter werden en jongens mee naar huis mochten nemen, moesten deze laatsten eerst een examen afleggen.

'Hest verstaand van meulns, jong keer!'

'Nee Blaauw'.

'Kinst klai groavm?'

'Ook nait Blaauw'

'Din bist 'n keerl van niks'

Toen de molen in 1881 werd afgebroken, was Leiden in last. Opa Aldert was tegen een stoomgemaal, dat gebouwd werd. Daar zat de duivel in en de straf zou volgen.

Pinkstermaandag 1920 sloeg de bliksem in het gebouw. Men ging toen over naar elektrische bemaling. Eveneens op een Pinkstermaandag brandde het muldershuis af. Opa had wel gelijk gekregen.

Zijn zoon Jan volgde hem op en ook deze woonde jaren met zijn gezin in Evenreiten.

Ouders en kinderen waren vergroeid met hun molen. Hun achterkleinzoon erfde de liefde voor de molens. Heimwee naar het verleden. Heimwee naar de 'Aurora' - Evenreiten! Een lege plaats! Een herinnering!

Gedachten aan de Aurora

1772

Evenreiten

1881

Forse, fiere, sterke molen

In de koude najaarslucht

Zwaaiden machtig uwe armen,

Draaide lustig uwe vlucht.

'k Mocht helaas u niet aanschouwen,

Daarvoor zag 'k te laat het licht,

Maar wat and'ren van u zeggen

Is voor mij van 't grootst gewicht.

*Van uw achtkant, stoere molen,
Eens bedekt met 't grauwe riet,
Wil ik thans nog eens getuigen
En 't bezingen in mijn lied.*

*In het hekwerk van uw wieken
Rustte meen'ge vogel uit.*

*En hoevele zag men wippen
Op uw kap of lange spruit.*

*Al het water van de velden
Maaldet gij, eenzaam alleen.
Verre burendeden 't zelfde
En een stroom ging zeewaartsheen.
Met vier volle, met vier halve
Al naar mate 't windje waaide
De kop er voor bij zware stormen,
Ook als uwe vlucht niet draaide.*

*Als in 't voorjaar bij 't ontwaken
Van het jeugdijg lentegroen
De laatste sneeuw was weggesmolten,
Dan kon gij uw werk weer doen.
Dapper draaien, ijs'rig malen
Tot de late avondstond.
Ja, als reeds veel mensen sliepen
Sloegen nog uw armen rond.*

*Helaas molen, in die tijden
Kende men ook smaad en hoon.
't Is bekend bij alle mensen,
Dat ondank is 's werelds loon.
Met de vinding der machines
Brak het eind der molens aan
En het mocht niet lang meer duren,
Of 't was uit met uw bestaan.'*

*Ruwe handen, onerbarmlijk,
Sloopten u, mijn oude vriend,
Wat hielp d'aanklacht aan de wereld:
Waaraan heb ik dat verdiend?
Weg met 't oude hechte achtkant
Wijd en zijd eenmaal beroemd;*

*Op haar plaats een helse ketel,
Die men stoommachine noemt.*

*De natuur zou 't oordeel vellen,
't Onweer deed haar deel er aan,
Een bliksemstraal op Pinkstermaandag
Joeg dat stroomding naar de maan.
Later brandde 't muldershuisje,
Stortte van verdriet ineen,
Op haar plaats ging men herbouwen,
Maar een molen? 't Zou wat! Neen!*

*En het kleine woord electrisch
Bracht nog groter molenleed.
Velde vele wickendragers,
Maar dan menig sterv'ling weet,*

*Op de plaats van 't stoomgemaaltje
Kwam zo'n nieuw modern bedrijf,
Zonder vorm, nog minder sieraad
Maakte 't landschap koud en stijf.*

*In de stille avonduren
Tuur ik vaak naar 't oosten heen.
En dan denk ik aan die molen
Eens zo eenzaam en alleen.*

*Tussen wei en korenvelden
Glinsterde eens in morgendauw:
d'Oude Evenreitster molen,
De trots van Aldert Hindrik Blaauw*

*Noordbroek, mei 1945
Heini Bremser*

Paltrok-molens in de provincie Groningen

door W. O. Bakker

Op pagina 21 van het Groninger Molenboek schrijft de heer B. van der Veen Czn. iets over de eerste zaagmolens in onze provincie.

In de ons nu ter beschikking staande gegevens van de heer Van der Veen blijken er echter meer paltrokken rond de stad Groningen te hebben gestaan.

Meestal werden ze later opgevolgd door achtkante zaagmolens, waarvan er heel wat in onze provincie hebben gestaan.

De oudste vermelding die ik tegenkwam was de volgende: niet genoemd in het Groninger Molenboek.

Groningen. Aan het Zaagmulderswegje ten noorden van het Damsterdiep. Paltrok-zaagmolen die voorkomt op de kaart van Barthold Wichering van 1616.

Vóór 1616 gebouwd en verdwenen tussen 1672 en 1677.

'Verkoft sekere seven grasen vrij lant buiten de Steentilpoorte bij de holtmeulen, onder dese stadstafel gelegen' (17-4-1672) .

Groningen. 1,5 km. ten o.no. stadstoren tussen Damsterdiep en nu het Eemskanaal.

Paltrok *De kleine zaagmolen*.
Eigenaar Berent Popkes.
Gebouwd 1712 en verdwenen 1744.

Groningen. Op dezelfde plaats als de vorige.
Paltrok; hout op rollen op een stenen ring. *De Hoop*, gebouwd 1744 door molenmaker Pieter Sibbels de Vries voor Berent Popkes. In 1828 omschreven: '*2 ramen en sleepen*'.
In 1840 verkocht K. Maathuis hem op afbraak. Hij liet ± 10 à 15 meter zuidelijker een mooie achtkante zaagmolen bouwen, die tot 1917 daar stond.

Groningen. Winschoterdiep zuidzijde; 1.6 km. zo. toren.
Paltrok anno 1734. In 1753 vervangen door een achtkant.
Deze molen, *De Zon* van Gebr. G. en J. van Bruggen, werd in 1882 door een stoomzagerij vervangen.

Groningen. 2.8 km. ten zo. toren eveneens aan het Winschoterdiep zuidzijde.
Paltrok *De Gideon*. Anno 1764. Deze molen van J. B. van Bruggen verbrande omstreeks 1876 en werd door een stoomzagerij vervangen.

*De enigste paltrok-zaagmolen van Zaan-
dijk, "De Windhond", was gebouwd in
1631 en afgebroken in 1908. Opmerkelijk
is de gesloten wand met twee deuren tus-
sen de achterste hoekstijlen onder de lui-
fel.*

Collectie: W.O. Bakker.

Groningen. Helpman, aan het eind van de Helperwestsingel, 2.2 km. ten zuiden der toren.

In 1736 *Het Klein Paltrackje* van J. Bierling.

Omgewaaid van 16 op 17 december 1869.

De Groninger Courant meldt: *'Werd de zaagmolen van Bierling letterlijk onderste boven gekeerd'*.

Groningen. Reitdiep noordzijde. 1 km. ten w. der toren.

Paltrok, gebouwd in 1628.

Octrooi van 16 Augustus 1628.

Het hout voor de molen kwam uit Zaandam.

Afgebroken vóór 1754.

Staat op kaart van Haubois van 1643.

Veendam. Aan het Westerdiep oostzijde bij de knik.

Paltrok met 70 voet vlucht. Genaamd *De Hoop*.

In 1807 genoemd: *'Voor korte jaren nieuw getimmerd'*.

In 1802 in 'Groninger Courant':

Voor P. Kayzer en q.q., publiek te verkoop:

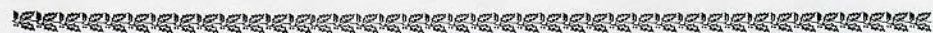
'Een zaagmolen, zijnde een paltrok, 70 voet vlucht, liggende ter bezigtiging in twee schepen te Delfzijl'.

Deze onderdelen werden blijkbaar in Veendam opgebouwd en daar in ± 1882 gesloopt.

Eigenaren: o.a. van Linge en Meihuizen. Later de familie Steenhuisen.

Dit is in het kort hetgeen ik tegenkwam over paltrokken in onze provincie.

Misschien een aanmoediging om er eens dieper op in te gaan.

Bezoek Noordermolen te Noorddijk

door Sietie Spijk.

Op 15 augustus 1992 hebben we een bezoek gebracht in Noorddijk op de *Noordermolen* bij vrijwillige molenaar Ties Kalk. Om er te komen moesten we het laatste stukje langs het water lopen, waar de waterlies volop in bloei stonden. Kalk was al druk bezig de molen aan het draaien te krijgen, maar er was bijna geen wind en dus ging dat moeilijk.

Kalk zijn grootvader is ook molenaar geweest. In Scharmer en in Thesinge op "de geweide klunder-

polder". Allebei de molens zijn nu weg. Ook bij Kalk kruipt het bloed waar het niet gaan kan, maar hij

had het te druk met andere dingen, totdat hij een uitnodiging kreeg van Het Gilde om een lezing te houden over windenergie en daar trof hij twee molenaars in opleiding en die hebben hem meegenomen naar Bernard Dijk in Vierhuizen en zo is hij molenaar geworden. Hij is nu acht jaar molenaar en is erg trots op "zijn molen".

De molen staat er nu nog erg verlaten, maar als de plannen allemaal klaar zijn, wordt het wel anders. Ook daar wordt gewerkt aan het Stadsgewestplan Noorddijk. Bij de molen komt een moerasgebied. Alles is daar al afgegraven en wat verderop is een dijk gemaakt, waar een fietspad over komt met een brug over de molentocht en een picknick-plaats naast de molen. Ook worden er waterdoorgangen gemaakt, waar kano's dan alle kanten op kunnen. Eerst zou er bos worden aangeplant, maar het is tot de Raad van State geweest om dat tegen te houden en dat is gelukt. De bomen moeten nu 400 meter van de molen blijven. Kalk zijn dochter en schoonzoon wonen in het molenaarshuisje en zijn helemaal niet zo blij met de veranderingen, want ze wonen nu erg rustig en zijn bang dat dat straks voorbij is. Ze zijn allebei bioloog, hij in dieren en zij in planten. Zij volgen allebei de molenaarsopleiding in Vierhuizen.

Soms komt de dominee van de Ned. Hervormde Kerk, na een tele-

De "Noordermolen" te Noorddijk (nr. 85), eenzaam gelegen.

Foto: J. L. J. Tersteeg, 11 sept. 1981.

fonische afspraak, na de kerkdienst met zijn gevolg naar de molen. Ook was er daar eens iemand uit Malawi (Afrika) bij met een wit pak aan. Die heeft de molen goed bekeken, want hij kroop op handen en voeten over de zolder en of men nu zei dat hij daar erg vuil van werd of niet, hij luisterde nergens naar met het gevolg, dat het witte pak na afloop niet meer wit was.

Diezelfde dominee krijgt wel vaker buitenlanders en die neemt hij dan meestal even mee naar de molen.

We hebben buiten koffie gedronken bij het molenaarshuisje en het was er zo vredig en rustig, dat we de tijd bijna hadden vergeten. Daarom, als u eens rust zoekt, ga dan eens bij Kalk kijken op de molen en u komt herboren terug.

Bijeenkomst Gilde-leden

door Henk Berends.

VRIJWILLIGE
HET GILDE VAN MOLENARS

Zaterdagmiddag, 3 oktober. Wat is er toch aan de hand in de provincie Groningen? Het merendeel van onze mooie molens staat stil, terwijl het eindelijk weer eens stevig waait na een windstille periode! Het leek wel alsof de vrijwilligers met de oostenwind massaal de grens waren overgewaaid.

De vanuit de provincie Groningen zichtbare olie- en korenmolen *Woldzigt* te Roderwolde draaide wel! Het bleek dat alle Gilde-leden in de provincie Groningen een uitnodiging hadden ontvangen om op deze zaterdagmiddag deze fraaie molen te gaan bekijken. In het plaatselijke dorpshuis annex sportkantine kon de voorzitter van het Gilde van de afdeling Groningen, de heer B. Oomkens, zo'n 50 belangstellenden welkom heten.

Nadat iedereen met iedereen had kennis gemaakt, verhalen had uitgewisseld en was gelaafd door maar liefst 2 koppen koffie, werd om half drie de voettocht naar de molen ingezet. Door de aanvoer van oostelijke winden had de molen met 2 volle zeilen een constant gangetje. Nadere inspectie leerde ons dat het gevluht voor de prins draaide. Toch was het de eerste zaterdag van een nieuwe maand. Een zaterdag waarop de molen in functie behoorde te zijn. Gerust gesteld door het zoemende geluid van de elektromotor konden we even later toch aanschouwen hoe de koller-gang, vuister en heien hun werk

deden. Door de rook van de vuister is het steeds weer een aparte ervaring om in de molen rond te dolen. Alles voelt enigszins vettig aan en de geur van de rook uit de vuister ruik je tot boven in de kap. Van houtwormen geen spoor... Houtrot daarentegen wel. Het hekwerk van de stelling was danig aangetast. Door medewerkers van de gemeentewerken in Roden wordt getracht de rotte plekken te behandelen met een soort houtvulmiddel. Volgens een aantal vrijwilligers leek het gebruikte materiaal op geperste lijnoliekoek! Veel vertrouwen in de duurzaamheid was er in ieder geval niet.

Nadat de zeilen waren geklampt en de vang was gelegd mochten we als vrijwilligers tot boven in de kap. Velen namen deze gelegenheid te baat om van deze uitzondering gebruik te maken. Het is overigens bijzonder de moeite waard deze molen een of meerdere keren te bezoeken. Vooral als er olie wordt geslagen is het een erg imposant gezicht zoals de wentelas, heien en stampers hun werk doen. Daarnaast is er in de aangebouwde

OPA LUITJE DOORNBOS, MOLENAAR TE HUIZINGE

moet een vooruitstrevend man zijn geweest. In het gedenboek *Bronsmotoren 1907-1957 "Volle kracht vooruit"* staat althans vermeld, dat hun eerste vergassermotor op 15 juni 1895 werd afgeleverd aan de heer L. Doornbos te Huizinge. Deze kreeg een 10-PK motor met drijfwerk en bolspil voor f 1.650,-. De volgende stap was een maalderij zonder molen, maar annex een speciale roggebroodbakkerij, die hij in 1911 "ien Stad" en wel aan de Tuinbouwstraat liet bouwen. Hoewel door velen gek verklaard, heeft die bakkerij het toch drie generaties volgehouden t/m 31 december 1988. Met de maalderij was overigens al eerder - al snel na de 2^e W.O. gestopt.

Maar uw boekhandelaar is nog opgegroeid in de sfeer van een graanzolder, met muizen en al, een werkende maalderij en een ambachtelijke roggebroodbakkerij, hetgeen zijn speciale bekoring had!

Misschien heeft dat ons "de tik" bezorgd om in onze zaak **MOLENBOEKEN** in hoge ere te houden! 't Is maar dat u het weet, als u het nog niet wist, tenminste....

BOEKHANDEL BEN DOORNBOS BV <i>Verspreide Bibliotheek</i>	
OUDE KIJK IN 'T JATSTRAAT 59 9712 EC GRONINGEN	
TELEFOON 050 - 134041*	

MULDER POT - KROPSWOLDE

KORENMOLEN **De Hoop**

Woldweg 70, Kropswolde.

Voor de zelfbakkers(sters):

- * volkorenmeel
- * tarwebloem
- * viergranenmeel
- * pannekoekmeel
- * boekweitmeel

Geopend:

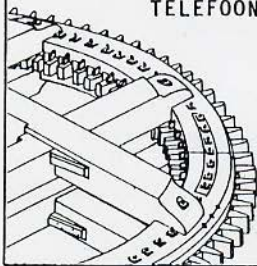
Di. t/m Vr. 13.30-17.00 uur, Zat.
van 9.00-12.00 en 13.30-17.00 uur.

Molenaar J.J. Pot,
telefoon 05980-9 49 53

MOLENMAKERS-
BEDRIJF

Roemeling
en
Molema

KERKLAAN 5, SCHEEMDA
TELEFOON 05979-1660

Onderlinge Brandwaarborg Maatschappij

speciaal voor Molenaars

SINDS 1873 SPECIALIST IN HET VERZEKEREN VAN WINDMOLENS

Hoofdkantoor Deventer: Singel 19 - Postbus 448 - 7400 AK Deventer
Telefoon 05700-12353

P. REITSEMA

AMBACHTELIJK MOLENAAR*

Schipvaart 36

9883 PR OLDEHOVE

Producent van diverse soorten meel,
zoals:

- * VOLKOREN TARWEMEEL
- * MEERGRANENMEEL
- * GEPLETTE TARWE
- * ROGGEBLOEM
- * ROGGE
- * HAVER
- * LIJNZAAD
- * PANNEKOEKMEEL

De molen is voorzien van een
pellerij, zodat we nog de
OUDERWETSE GORT voor u hebben.

**Molen „De Leeuw”
Oldehove**

DE KAMERSPECIALIST

HUUR

VERHUUR

ADVIEZEN

BEMIDDELING

Beheer van Huizen, Kantoren
en Bedrijfspannen.

Gespecialiseerd in Kamer-
verhuur.

Folkingestraat 18
9711 JW Groningen
Tel. 050-13 34 16

Geopend: 10-12 en 13-17.30 uur

KNOOP HAREN BV
STUDIO - DRUKKERIJ - UITGEVERIJ

**OPVALLEND DRUKWERK
KOMT VAN KNOOP.**

Hortuslaan 18, Haren-Gn
Postbus 16, 9750 AA Haren-Gr
Telefoon 050-347641
Fax 050-346492

Mesthandel **G. WEVER & Zn.**

Uw adres voor:

**DRIJFMEST
VASTE MEST
VLOEIBARE SLIB
VASTE SLIB**

G. WEVER
Sellingerstraat 26
9561 TB Ter Apel
Tel. 05995-1376

A. WEVER
Sellingerstraat 22
9561 TB Ter Apel
Tel. 05992-4346

[REDACTED]

Heeft u er wel eens over nagedacht, dat er mogelijk vrienden, kennissen, relaties of familieleden zijn, die veel belangstelling hebben voor de Groninger molens? En dat die belangstellenden misschien **lid** zouden willen worden van de **Vereniging Vrienden van de Groninger Molens**, maar de stap nog niet hebben genomen? U zou hen daarbij kunnen helpen! Er bestaan daartoe heel wat aanleidingen! Met de feestdagen, zoals Sinterklaas en Kerstmis, verjaardag, etc. geeft u cadeautjes. Wat u precies zult geven, weet u soms niet, en dan draait het uit op een cadeaubon of boeken- of platenbon. Wees eens origineel en schenk een (toekomstig) molenvriend(in) een lidmaatschap van de Vereniging (voor een jaar). Wij willen u graag aanmoedigen zo'n origineel cadeau te geven. Voor elk nieuw aangebracht lid krijgt u van ons een molenlepelte cadeau.

Ondergetekende:

(blokletters a.u.b.)

Hr./Mej./Mw. ....

Adres .....

Postcode ..... Plaats .....

geeft als lid op (voor een jaar):

Hr./Mej./Mw. ....

Adres .....

Postcode ..... Plaats .....

Hij/zij zal na ontvangst van een acceptgirokaart minimaal f 20,- overmaken en ontvangt daarvoor een molenlepelte. Het contributiejaar valt samen met het kalenderjaar. Bij aanmelding na 1 oktober geldt het volgende jaar als vol kalenderjaar.

Datum .....

Handtekening

In gefrankeerde enveloppe toezenden aan de Vereniging Vrienden van de Groninger Molens, Postbus 213, 9700 AE Groningen.

voormalige woning een expositie te zien die telkens weer een wisselend onderwerp heeft. Momenteel is er een expositie over het ijkwezen.

Handel was er ook. Nog voordat de eerste vrijwilliger de molen kon betreden had ons lid B. Dijk reeds een jerrycan warm geslagen lijnolie georganiseerd. D.J. Tinga deed goede zaken met de verkoop van een kleurig boekwerkje, welke door de Molenstichting Hunsingo wordt uitgegeven. Het ging hier om een

primeur. Het boekje was de dag ervoor uitgekomen en het eerste exemplaar werd bij de officiële ingebruikstelling van de poldermolen *De Palen* overhandigd. Elders in dit blad leest u daar meer over.

Zo rond vijf uur waren de meeste vrijwilligers of weer naar huis, of zaten nog wat gezellig in het dorps-huis na te kaarten over het molenleven in onze provincie. Wie er niet geweest is, die heeft wat gemist! Tot de volgende keer.

Jaarvergadering Stichting 'De Groninger Molen'

door C.E. van der Horst.

Op maandagavond 26 oktober j.l. hield de Stichting 'De Groninger Molen' haar jaarvergadering in het Postiljon motel te Haren. Deze stichting vergadert eenmaal per jaar. De leden bestaan uit moleneigenaren of hun vertegenwoordigers. Er waren 23 algemene en dagelijkse bestuursleden aanwezig.

De agenda bevatte 12 punten welke onder de voortreffelijke leiding van dhr. J.J. Postma (Winschoten) vlot werden afgehandeld.

Bij de opening werd het overlijden gememoreerd van dhr. D.B. Overdijk, in leven penningmeester van de stichting. Staande in stilte herdacht de vergadering deze beminnelijke en doortastende molenvriend.

Zeer bezorgd was de voorzitter over het door de provincie uitgegeven concept monumentenbeleid "Niet om het monument alleen". Als deze plannen worden uitgevoerd ziet het er voor de Groninger molens wel heel somber uit (voor beoordeling van dit plan, zie elders in dit nummer van 'De Zelfzwichter').

Het jaarverslag 1991 (18 pagina's) werd goedgekeurd evenals de jaarrekening 1991 en de begroting 1993.

Vacatures: in verband met het overlijden van dhr. Overdijk werd in de ontstane vacature voorgedragen en benoemd dhr. G. Stegeman, secretaris van de Molenstichting Westerkwartier. Dhr. J. Venhuizen, secretaris van de stichting, die aftredend was, werd herkozen. De stichting streeft naar het afstoten van haar eigen molens naar regionale verenigingen en stichtingen omdat men ervan overtuigd is, dat plaatselijk meer voor molens kan worden

bereikt dan overkoepelend provinciaal.

De molen *De Jonge Hendrik* te Den Andel (nr. 7) werd onder goedkeuring overgedragen aan de Molenstichting Winsum i.o.

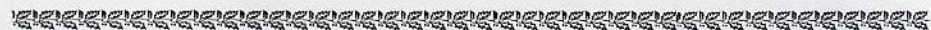
De molens *De Onderneming* te Vierhuizen (nr. 123), *De Lelie* te Eenrum (nr. 32) en *De Vier Winden* te Pieterburen (nr. 34) zullen worden overgedragen zodra de Molenstichting 'De Marne' een feit zal zijn. Na deze transacties zal de Stichting 'De Groninger Molen' nog 3 molens in eigendom overhouden. Dit zijn molen *Ceres* te Spijk (nr. 18) molentje *Bovenrijge* te Ten Boer (nr. 20) en molen *Goliath* te Uithuizermeeden (nr. 122).

Punt 8 van de agenda 'Criteria voor de bestemming van het calamiteitenfonds' leverde nogal wat bedenkingen en opmerkingen op. Vooral het feit dat uitkering alleen ten goede van de leden zal komen, viel niet bij iedereen in goede aarde. De stad Groningen bijvoorbeeld is nog geen lid van de stichting maar wel heeft zij onder meer de vermaarde *standermolen* te Ter Haar (nr. 126) in eigendom.

Besloten werd dat het bestuur de moleneigenare die nog geen lid zijn van de stichting, nog eens zal benaderen om zich als stichtingslid (gratis) aan te melden.

Na de pauze hield notaris Mr. T.H. ten Have uit Middelstum een toelichting over de vertegenwoordigersbevoegdheid bij stichtingen i.v.m. de invoering van het Nieuw Burgelijk Wetboek.

Na de rondvraag werd de vergadering officieel gesloten, waarna velen nog gebruik maakten om bij de 'nazit' onderling nog wat molennieuws uit te wisselen.

Feest rondom de molen *Aeolus* te Farmsum

door Sietie Spijk.

Op 5 september 1992 werd het twee-jaarlijkse grote "feest om de molen" in Farmsum gehouden. Het weer was die dag goed, al viel er een plensbui, maar dat mocht de pret niet drukken. Er was een braderie, rommelmarkt, antieke auto-show, kinderspelen, draaiorgel en draaimolen, touwtrekken en een shanty-koor.

Er was veel publiek op de been en de molen kon ook worden bezichtigd. Molenaar Kruit, die daar normaal draait, kon door werkzaamheden elders zijn taak niet vervullen en vond Ida Wierenga bereid om het die dag voor hem te doen, want een feest rondom de molen, zonder dat die molen in het middelpunt staat, is voor ons als molenliefhebbers natuurlijk geen feest. Ida had haar cursisten meegenomen, zodat

ze de boel goed in de gaten konden houden. Er waren kreten op de deur geplakt met de tekst: "Er gaat niets boven Farmsum" en "Bekijk Farmsum eens vanaf de stelling". Aan de wieken waren vlaggen gehangen, wat een vrolijk gezicht was. Ik deed Ida nog een voorstel om van die vlaggen een prijsvraag te maken, want ze had de vlag van de gemeente Eemsmond er ook bij gedaan. Dat had ze volgens haar

*"Aeolus" te Farmsum, gem. Delfzijl (nr. 29), ter plekke gebouwd 1976-'77.
Foto: B. Jongma.*

eerder moeten weten, maar het was een goede tip voor een volgende keer.

Vanuit de verte kon je de molen al zien draaien en wist je, daar moet ik heen. In de molen gaf Bart, de goochelaar, zijn voorstelling en vooral die kinderen raakten daar niet over uitgepraat. Het was er een komen en gaan van het publiek en 247 mensen hadden de moeite genomen om in het gastenboek te tekenen. Jammer dat niet iedereen dat doet, want op het eind van het jaar willen molenaars allemaal graag naar een groot getal kijken. Bij de

trap hangt een bordje met de tekst: "Verboden voor onder 16 jaar". Een echtpaar van middelbare leeftijd las dat ook en zij vroeg aan hem of hij al 16 jaar was, anders mocht hij niet mee naar boven. "Dan pak ik jouw hand wel, dan laten ze me vast wel lopen", zei hij. Ze hadden samen de grootste lol en gingen hand in hand naar boven.

Het was al met al een groot feest, zowel in de molen als rondom, iets waar de Vereniging Dorpsbelangen en Volksvermaken Farmsum met genoeg op terug kunnen kijken.

Ontwerp Monumentennota (dd. 6 oktober 1992)

“Niet om het monument alleen”

door G.J. de Vries.

De bovengenoemde ontwerp-nota van de provincie Groningen geeft de gewijzigde rol van de provincie in het monumentenbeleid aan. De rol van de provincie in het kader van de Monumentenwet 1988 wordt erin aangegeven ten aanzien van:

- monumenten van architectuur en cultuurhistorische betekenis.
- monumenten van archeologische en cultuurhistorische betekenis.
- monumenten van historisch-geografische en cultuurhistorische betekenis.

De provincies hebben binnen de wettelijke kaders van 1988 een beperkte rol toebedeeld gekregen. De provincie Groningen trekt hieruit de consequentie dat de provinciale betrokkenheid bij de wettelijk geregelde terreinen van het monumentenbeleid verminderd kan worden, zonder daarbij iets af te willen doen aan hun verantwoordelijkheid van de zorg voor de culturele verscheidenheid.

De verantwoordelijkheid van het monumentenbeleid is primair gelegen bij het rijk en de gemeenten. De provinciale rol is zeer beperkt en louter aanvullend op de taak van het rijk en de gemeenten. Dit betreft o.m. een rol bij de

- advisering bij de plaatsing op de monumentenlijst en bij de vergunning verlening voor monumenten buiten de bebouwde kom.
- advisering bij de aanwijzing tot beschermd stads- of dorpsgezicht.
- verantwoordelijk voor de monumentenwacht.
- knelpuntenpot en meerjarenonderhoud.

Monumenten spelen tevens een rol bij toerisme en recreatie en zijn hierdoor ook van economische betekenis.

De provincie ziet haar rol vanwege de **relatie** met andere beleidsterreinen die tot provinciale taken gerekend kunnen worden zoals cultuur, toerisme en recreatie, stads- en dorpsvernieuwing, ruimtelijke ordening, plattelandsontwikkeling, landinrichting en streekplanvorming. Omdat er voor de provincie geen wezenlijke taak is toegekend t.a.v. restauraties en onderhoud van monumenten wil zij haar subsidiëring hiervan beëindigen. Alleen voor (bijna) rampsituaties voor monumenten met een bovenlokale en unieke waarde, waarvoor het gemeentelijk budget ontoereikend is, wil de provincie zich dan beperken. De middelen die vrijvallen worden aangewend voor een andere invulling van het provinciale cultuurbeleid. De versterking van de samenhang tussen de verschillende beleidsvelden is voor de provincie de inzet van haar middelen. In dit facetbeleid ligt de nadruk op voorwaarden-scheppende en stimulerende activiteiten, die ruimte laten voor de **eigen** verantwoordelijkheid van de andere overheden en particuliere instellingen. Doelmatigheid en doeltreffendheid zijn daarbij belangrijke randvoorwaarden. De provinciale subsidiëring is niet langer gericht op behoud of herstel van een monument **om** het monument, maar wordt voortaan gezien als een middel om indirect een bepaald gebruik te bevorderen en/of de betekenis van een monument in een bredere context te plaatsen. De provincie wil alleen dan een

incidentele financiële bijdrage voor het behoud van monumenten beschikbaar stellen, wanneer deze bijdrage het gestelde doel kan dienen, versterking van **beheer** en **gebruik** van monumenten met een provinciale betekenis, waarvan het toekomstig gebruik de kwaliteiten in de betreffende regio - zowel ruimtelijk, economisch en/of uit het oogpunt van plattelandsbeleid en cultuurtoerisme structureel gaat versterken. Maatstaf voor de subsidie op het beleidsterrein monumenten zal zijn het realiseren van een zekere meerwaarde door provinciale betrokkenheid, gemeten naar doelmatigheid en doeltreffendheid, binnen de grenzen van de ter beschikking staande financiële middelen .

Er hangen donkere wolken boven Groningen

door Bé Oomkens.

De slogan "Er gaat niets boven Groningen" kan bij het grof vuil en vervangen worden door deze kop. In de ontwerp-nota "Niet om het monument alleen" stellen de Gedeputeerde Staten van Groningen onder meer aan de Provinciale Staten voor de restauratie- en onderhoudssubsidies voor monumenten (waaronder molens) met ingang van 1994 af te schaffen.

Er gaat niets **boven Groningen**

Voor de Groninger kerkorgels komt een aparte regeling met blijvende financiële steun. Het motief voor de beëindiging van de subsidiering is dat de provincie bij de Monumentenwet 1988 geen directe taak heeft gekregen. Ook de subsidie aan de Stichting 'De Groninger Molen' ondergaat volgens de nota met ingang van 1994 wijziging. Alleen de platformfunctie en eventueel een beperkte publieksfunctie zullen dan nog worden gesubsidieerd. De subsidiering zal dan via de Federatie Monumenten Organisaties lopen. Nadere besprekingen hierover zullen nog volgen. De Federatie Monumenten Organisatie Groningen zal een centrale rol krijgen bij de verdere financiële steunverlening door de provincie.

Gaat er niets **boven Groningen?**

Zonder in te gaan op diverse fouten in deze nota met haar bombastisch ambtelijk jargon, vol gebakken lucht en zeepbellen kan worden gesteld, dat voor de instandhouding van het molenbezit voortdurend en deskundig uitgevoerd onderhoud noodzakelijk is. Het onderhoud van een molen is nu eenmaal zeer arbeidsintensief. Bovendien worden aan de kwaliteit van de te gebruiken materialen hoge eisen gesteld. Wordt dit onderhoud te lang uitgesteld, dan treedt onherroepelijk verval in. De molen verliest de maalvaardigheid en moet noodgedwongen stil blijven staan. Het verval gaat dan al snel over in verloedering.

In de loop van de jaren is mede dankzij de actieve belangstelling en de financiële steun van de provincie een groot aantal molens gerestaureerd en vanuit een goede uitgangssituatie in maalvaardige staat onderhouden. Het Rijk subsidieert 40 % van maximaal f 5.000,- per jaar voor in bedrijf zijnde molens (dus hoogstens f 2.000,-) en van maximaal f 3.000,- voor maalvaardige molens. Het is algemeen bekend, dat het normbedrag veel en veel te laag is. Volgens het rapport De Nie was er in 1981 al meer dan het dubbele nodig. In die tussentijd hebben de lonen en prijzen een forse stijging ondergaan.

Vervalt het provinciale aandeel - maximaal f 1.250,- voor in bedrijf zijnde molens - in de subsidies, dan ontstaat er een financieel gat, dat voor de meeste moleneigenaren niet of zeer moeilijk valt te dichten. De meeste gemeenten hebben budgettaire problemen. Als ze eigenaar zijn van een of meerdere molens zijn, zullen ze zelf de klap moeten opvangen. Stichtingen zijn in het algemeen volledig afhankelijk van de Rijks-, provinciale- en gemeentelijke subsidies en voor zover het van gemeenten overgenomen molens betreft van de daarbij getroffen regelingen over een vaste extra bijdrage in de onderhouds- en exploitatiekosten. Naar verluidt zijn er gemeenten, die als gevolg van hun financiële problemen ook niet meer bereid c.q. in staat zijn het gebruikelijke aandeel ad 25 % van het door het Rijk subsidiabel verklaarde onderhoudsbedrag aan de moleneigenaren uit te betalen.

Het wegvallen van de provinciale subsidie is voor het molenbehoud in deze provincie een uitermate slechte zaak. De provincie heeft in een bestuurlijk politieke verantwoordelijkheid voor stad en landschap. Molens vormen hierin belangrijke elementen. In het verleden heeft de provincie haar verantwoordelijkheid tot uitdrukking gebracht in een subsidieregeling. Hierop hebben anderen hun beleid met betrekking tot molens gebaseerd. Het gaat niet aan, dat de provincie zich nu aan de eerder aangegane financiële verplichtingen onttrekt, zonder dat er een bevredigende oplossing tegenover staat. Hopelijk geven alle instanties, die om commentaar zijn gevraagd, zoveel tegengas, dat het College van Gedeputeerde Staten in elk geval de subsidies voor restauratie en instandhouding van molens handhaaft. Mochten de Gedeputeerde Staten hun voorstel handhaven, dan rest de molenwereld nog het beïnvloeden van de leden van de Provinciale Staten.

Concept Jaarplan 1993

In het jaarplan zijn opgenomen:

- a. De activiteiten die direct volgen uit het beleidsplan;
- b. Plannen die na het vaststellen van het beleidsplan zijn gemaakt naar aanleiding van veranderde situaties;
- c. Plannen in verband met het lustrum. Voor de uitvoering van sommige plannen zijn menskracht en financiën nodig. Enig plannen dienen daarom nog nader te worden uitgewerkt. Er zullen budgetten gereserveerd worden om de kosten te dekken. De nodige financiën zijn opgenomen in de begroting voor 1993.

1. Behoud van molens, molenrompen, molenbiotoop.

- a. Bij eigenaar van *De Kloostermolen* aandringen op restauratie en bij de eigenaar van *De Zwakkenburger* aandringen op restauratie of conservering.
- b. In het kader van de plannen voor reconstructie zal worden gewerkt aan heroprichting c.q. in gebruikstelling van de *Amerikaanse windmotor* alsmede aan de bouw van een *spinnekop* en een *weidemolen*.
- c. Betrokkenen zullen worden geattendeerd op de slechte kwaliteit c.q. de verslechtering van de molenbiotoop rond *De Kloostermolen*, *De Zwaluw* (Zuurdijk), *Standerdmolen* Ter Haar, *Weddermarke* in Wedderbergen.

2. Rompen en Stompen.

Er zal worden gestart met een (verkenkende) inventarisatie. Zo mogelijk zal de restauratie van *Bombay*, van de rompen te Ten Boer en Tjamsweer tot molen worden gestimuleerd. Ook zal adviserend en stimulerend worden gehandeld inzake de bouw van een molen te Molenrij.

3 Voorlichting en P.R.-activiteiten.

- a. Algemene P.R.-activiteiten: deelname aan beurzen, tentoonstellingen, manifestaties; productie van voorlichtingsmateriaal; organiseren van dia-avonden of daaraan medewerking verlenen.
- b. Lustrumactiviteiten: uitvoering van de plannen die zijn gemaakt door de lustrumcommissie met voorlopig als leden de heren Duym (tevens coördinator), Dijk, De Jong, Koster, Rubingh.
- c. Archief, documentatiecentrum, bibliotheek: vinden en in gebruik nemen van geschikte ruimte en het inrichten hiervan.
- d. Excursie: algemene excursie voor leden; bijzondere (technische) excursie in samenwerking met vrijwillige molenaars.
- e. Project lesbrief: installatie projectgroep; voorbereiding actuele lesbrief.
- f. Voorbereiden van een molenroute: uitzetten, beschrijving, kaart.

4. Bestuurlijke administratieve activiteiten intern

- a. Huishoudelijk reglement voorbereiden of opstellen.
- b. Reglementen c.q. statuten voorbereiden/opstellen ten dienste van archiefcommissie, redactiecommissie, etc.

Begroting 1993

Omschrijving LASTEN	begroting 1991	rekening 1991	begroting 1992	begroting 1993
Zelfzwichter	f 7500,00	f 7876,42	f 7500,00	f 9000,00
Excursie	4000,00	3920,89	4000,00	4000,00
Inkoop	1000,00	1484,42	1000,00	1000,00
Voorlichting/Public Relations P.R.-fonds	4000,00	1233,82	4000,00	1500,00 500,00
Ledenvergadering/-administratie	1500,00	3482,72	1500,00	2000,00
Algemene en bestuurskosten	2300,00	3680,37	2300,00	2600,00
Afschrijvingskosten	1500,00	1366,00	1500,00	1000,00
Documentatie/Archief Archiefonds	1200,00	766,45	1200,00	1000,00 300,00
Subsidies aan derden	3000,00	3125,00	3000,00	2500,00
Molenfonds	0,00	0,00	0,00	500,00
Batig saldo	0,00	1064,82	0,00	0,00
TOTALE LASTEN	f 26000,00	f 28000,91	f 26000,00	f 25900,00

Omschrijving BATEN	begroting 1991	rekening 1991	begroting 1992	begroting 1993
Contributies en giften	f 17000,00	f 17616,00	f 17000,00	f 17000,00
Advertentieverkoop	2000,00	2000,00	2000,00	2000,00
Excursie	4000,00	3630,00	4000,00	4000,00
Verkoop	2500,00	1160,39	2500,00	2000,00
Rente	500,00	904,52	500,00	900,00
Subsidies van derden	0,00	2690,00	0,00	0,00
Vergaderingen	0,00	0,00	0,00	0,00
Nadelig saldo	0,00	0,00	0,00	0,00
TOTALE BATEN	f 26000,00	f 28000,91	f 26000,00	f 25900,00

TOELICHTING

Bij het vaststellen van een nieuwe begroting hebben de volgende punten een rol gespeeld

- Gelijk blijvende inkomsten;
- Stijgende kosten, m.n. van de Zelfzwichter, de bestuurskosten en de kosten voor leden-administratie en -vergaderingen
- Het advies van de kascommissie. De kascommissie heeft geadviseerd de bestaande fondsen jaarlijks te laten groeien, zodat na gebruikmaking van de fondsen deze weer aangevuld zullen worden. Het bestuur kon zich hier in vinden en heeft besloten jaarlijks te fondsen op de begroting te plaatsen.

Omschrijving van de fondsen:

Molenfonds

Doel: Het molenfonds is voor de aankoop van zaken die interessant zijn voor de Vereniging en die anders mogelijk verloren zouden gaan. Te denken valt aan bijvoorbeeld een vijzel of scheprad, stenen, molenmodellen etc. Tevens kan het fonds gebruikt worden voor niet al te kostbaar onderhoud aan goederen die reeds in het bezit zijn van de Vereniging. Het fonds is nadrukkelijk niet bestemd voor calamiteiten.

Bedrag op dit moment: f 6000,—

Groei per jaar: f 500,—

P.R.-fonds

Doel: Reserve voor grote uitgaven zoals in het verleden het jubileumboekje 'De Zelfwichter-'.
ter-.

Bedrag op dit moment: f 5000,—

Groei per jaar: f 500,—

Archiefonds

Doel: Reserve voor grote uitgaven zoals archiefkasten/systemen.

Bedrag op dit moment: f 2000,—

Groei per jaar: f 250,—

Voorlichting en Public Relations:

Voorlichting en P.R. zullen in 1993 grotendeels in het teken staan van het 20-jarig bestaan van de Vereniging. Er wordt getracht hiervoor extra subsidies en/of sponsors te vinden. Het begrootte bedrag zal met name worden gebruikt voor de algemene P.R.-activiteiten en de nieuw te starten "projecten" (zie jaarplan).

Ledenvergadering/administratie en bestuurskosten:

Na bestudering van de werkelijk gemaakte kosten in het afgelopen jaar, moest worden besloten dat deze bedragen beide verhoogd dienen te worden.

Subsidies aan derden:

Vanwege de krappe begroting en het besluit van de ledenvergadering naar aanleiding van de beleidsnota, de f 3000,— voor de Stichting Groninger Molenvrienden ieder jaar opnieuw te bezien, is besloten dit bedrag te verlagen tot f 2500,—.

Over motorkracht in windmolens

door *Bé Oomkens*.

Naar aanleiding van de oproep op blz. 34-35 van 'De Zelfzwichter' nr. 66 het volgende over de in 1954 afgebroken koren- en pelmolen *Aurora* te Noordbroek: zoals op de foto op blz. 165 van het Groninger Molenboek duidelijk is te zien, was tegen de noordzijde van de molen een "motor-hok" gebouwd. Wanneer die gebouwd is, kan ik niet meer gewaar worden.

Er heeft een voor het gebruik van ruwe olie omgebouwde gasmotor gestaan. Nadere bijzonderheden weet ik helaas niet. Ook niet wat voor stenen er mee werden aangedreven. Het enige wat ik mij van de verhalen van mijn vader hierover herinner, is dat motor, drijfwerk, etc. ± 1918 verwijderd zijn. Of de tot de sloop van de molen aanwezige elektrisch aangedreven maalstoel, voorzien van jacobsladder onderin de molen, toen zijn geplaatst, weet ik ook niet. In mijn prille jeugd werd deze maalstoel niet gebruikt. Er was geen elektromotor meer aanwezig. Toen de molen op 2 augustus 1942 haar wiekenkruis verloor, werd er een, van een aardappelmeelfabriek geleende, elektromotor geplaatst, zodat er weer gemalen kon worden. Het jaar daarop kwam er een nieuwe zwaardere elektromotor, die door middel van conische tandwielen de daarvoor verlengde bolspil van de naloper-pelsteen aandreef. Hierdoor kon er opnieuw gort en tarwebloem gemaakt worden, iets wat in de jaren 1943-'45 uitermate belangrijk was. Zoals u ongetwijfeld bekend is, is de molen

niet weer hersteld. Er is wel van diverse kanten geprobeerd de "hoogste molen in de provincie" te behouden, maar het hiervoor benodigde geld werd er niet bijgeleverd.

*"Molen Dijkstra" te Winschoten, met onderin nog een elektromotor.
Foto: P. Grund, juli 1976.*

In 1954 werd de molen door de heer Medendorp gesloopt. Het motorhok was voor veel molenliefhebbers een steen des aanstoots. Ik kan mij tenminste nog herinneren, dat er vroeger thuis over gepraat werd, dat mensen er over zeurden.

Onderin *Molen Dijkstra* in Winschoten is nog een elektromotor met aandrijving voor het koppel maalstenen op de eerste zolder aanwezig. Aan beschadigingen van het metselwerk is te zien, dat het vroeger anders gezeten heeft, maar hoe, kan ik niet reconstrueren. Het is mij ook niet bekend wanneer het hulpmaalwerktuig geplaatst is. Misschien is het nog eens bij de gemeente uit te zoeken via oude

hinderwetvergunningen. Volgens mij heeft de nog naast de molen aanwezige schuur nooit als motorhok dienst gedaan, maar deze is gebouwd voor het droog opslaan van mengveevoeders. Onderin de molen was en is het daarvoor veel te vochtig. Ook de beide andere Winschoter molens hebben motormaalwerktuigen gehad. Voor zover ik weet, heeft er naast *Molen Edens* zelfs een stoomfabriekje gestaan. De gebouwen waren later eigendom van P.B. Venema BV en zijn in 1977 afgebroken, samen met het grote graanpakhuis, dat achter de woning Nassaustraat 10 stond. Via het vergunningenarchief van de gemeente is mogelijk nog uit te zoeken, hoe het ongeveer gezeten heeft.

Verzekering van molens

door G.J. de Vries

Vele molens zijn om financiële redenen slechts verzekerd voor een bedrag van f. 50.000,- of f. 100.000,—. Vaak is een premier risque verzekering voor dit bedrag afgesloten bij een onderlinge brandwaarborg maatschappij in het midden van het land.

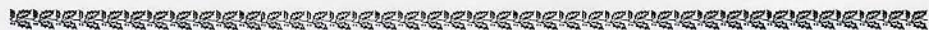
Een premier risque dekking wordt altijd uitgekeerd bij brandschade. De premie is echter bijzonder hoog n.l. 8,8 ‰. Bij een verzekerd bedrag van f 100.000,— is dit f 880,— + 7% assurantiebelasting.

Bij diverse verzekeringen is een premie mogelijk van omstreeks 3,5 ‰. Bij een verzekering tegen herbouwwaarde van een grote korenmolen die voor f 1.000.000,— verzekerd is bedraagt de premie per jaar ook nog f 3.500,— + assurantiebelasting. Een bedrag dat door vele moleneigenaren niet op te brengen is.

Het laatste jaar is er echter een verzekeraar die de molens tegen herbouwwaarde voor f 1,— ‰ wil verzekeren tegen brand en stormschade. De premie die dan betaald moet worden is wel betaalbaar.

Wie belangstelling heeft kan informeren bij de Rabobank Middelstum/Loppersum.

De methode om een molen slechts gedeeltelijk te verzekeren stamt nog uit de tijd dat er nog subsidie verleend kon worden op de herbouw van een molen. Nu het Rijk meer aandacht heeft voor het onderhoud van de molens en de provincie vrijwel helemaal niet meer wil subsidiëren, zullen de molens op een andere wijze moeten worden verzekerd. Bij een flinke brand zal de molen anders verloren gaan en er zal onvoldoende geld zijn om de molen weer te herbouwen. De Vereniging Vrienden van de Groninger Molens wil strijden voor het behoud van alle Groninger molens en wil dan ook hierbij aandacht vragen voor een goede verzekering van de molens. De enige goede verzekering is een verzekering tegen herbouwwaarde.

VRIJWILLIGE
MOLENAARS
HET GILDE VAN

Gilde-nieuws afdeling Groningen

door Bé Oomkens.

Geslaagde vrijwilligers

Bij de voorjaarsexamens zijn op de molen *De Zwaluw* te Zuurdijk geslaagd de heren P. Buiten te Finsterwolde, A.P. Groen te Vierhuizen en J.H. Wolthuis te Zuidwolde.

Bij de najaarsexamens op de molen *Goliath* te Uithuizermeeden slaagden alle kandidaten, te weten de heren J. Th. Bijl te Delfzijl, J. Korf te Groningen en H.P. Tiddens te Nieuw-Scheemda. Het afdelingsbestuur hoopt dat zij lange jaren op één van de molens actief zullen blijven.

Nieuwe instructeurs

Door het Gilde zijn als nieuwe instructeurs aangewezen, mevr. G.G.I. Koster te Finsterwolde en de heer L.H. Duijm te Haren. De heer D.J. Tinga is geen instructeur meer.

Nieuws van het Gilde

Volgens informatie op de contactdag van de afdelingsbesturen met het Gilde-bestuur en de examen-commissies op 24 oktober j.l. kunnen alle leden van het Gilde aan het eind van het jaar de eerste 60 bladzijden van de basis-cursus tegemoet zien. Dit gedeelte zal onder meer over het staande werk

van de acht- en zesanten en over de kappen gaan. Er wordt druk gewerkt aan de illustraties voor het volgende deel, dat als alles naar wens verloopt, het volgend voorjaar zal verschijnen.

De leden, die in april j.l. naar de Gilde-vergadering in Arnhem zijn geweest, hebben daar een ringband kunnen kopen. Het is de bedoeling dat t.z.t. de ringbanden via het afdelingssecretariaat zullen worden verkocht.

De 'Gilde-Informatie XXIII' over de standerdmolens zal in verband met de grote omvang van het werk niet door het Gilde worden uitgegeven. De schrijvers zoeken naar mogelijkheden om via een uitgever tot publikatie te komen.

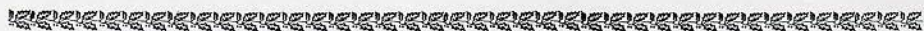
Verder is er met nadruk op gewezen, dat de kandidaten voor het examen ook na het toelatingsexamen hun maalboekje moeten bijhouden en met onverminderde energie moeten doorgaan met de opleiding. Bij sommigen schijnt de indruk te zijn ontstaan dat als het toelatingsexamen voldoende was, men ook voor het examen zal slagen. De ervaring leert helaas, dat dit niet altijd het geval is.

Biotoop

Naast onvoldoende onderhoud vormt de verslechterende biotoop een ernstige bedreiging voor het molenbehoud. Steeds weer blijkt, dat de geldende bestemmingsplannen onvoldoende zijn toegespitst op de bescherming van de molens. Vaak kunnen in de directe omgeving van molens gebouwen (en bouwwerken) worden opgericht, die aan de windvang en het zicht op de molen ernstig belemmeren. Bovendien zijn gemeentebesturen vaak graag bereid via een verkorte procedure (de z.g. artikel 19 W.R.O.-procedure) afwijkingen van de bestaande regels toe te staan. Daarom een dringende oproep aan alle molenliefhebbers om, zodra ze iets horen over bouwplannen in de buurt van een molen, overleg te voeren met de molenaar. Deze kan dan de biotoopwachter informeren, zodat die nader kan informeren en zo mogelijk/nodig verdere stappen kan ondernemen. Een van de medewerkers van 'De Hollandsche Molen' heeft speciaal tot taak in zulke situaties procedures voor te bereiden en te coördineren.

Bomen vormen een hoofdstuk apart. Die staan er doorgaans al een groot aantal jaren voor ze moeilijkheden gaan geven. En soms zijn ze door de vroegere moleneigenaar op het erf bij de molen geplant. Of ze behoren tot de wegbeplantingen en plantsoenen van de gemeente, tevens eigenaar van de molen. In de aktuele publieke opinie is alles wat groen is, heilig. Dat kan heel goed stroken met de molenbiotoop, mits er voldoende afstand tot de molen wordt bewaard en er gekozen wordt voor beplantingen met een beperkte hoogte. Bij bestaande bomen en struiken is het meestal moeilijk een bevredigende op lossing te bereiken. Produktie- of andere bossen zijn niet meer maar ook niet minder dan een groot aantal bomen bij elkaar. In de nabijheid

van molens niet acceptabel. Aan alle molenliefhebbers het dringende verzoek om ook in het geval van nieuwe beplantingen contact op te nemen met de molenaar. De biotoopwachters kunnen niet zonder hulp van de molenaars. Aan hen daarom de vraag: alle informatie met betrekking tot bouwen en beplantingen rond hun molen zo spoedig mogelijk door te geven en een situatietekening op schaal 1 : 1000 te maken van de omgeving van de molen, waarop gebouwen en storende beplantingen zijn aangegeven.

Het archief-documentatiecentrum

door F.L. Humbert.

De archief-commissie van onze Vereniging is sinds 1988 in wisselend tempo bezig met de voorbereidende werkzaamheden voor het op te bouwen archief. We zien even terug, geven de stand van zaken en kijken naar een onzekere toekomst.

In de afgelopen jaren zijn diverse voorbereidende stappen gezet op de weg naar een archief over de molenhistorie van de provincie Groningen. Er is eerst begonnen met een inventarisatie van het reeds aanwezige materiaal. Vervolgens is een gekopieerde versie van het zogenaamde fiche-systeem uit het nalatenschap van de heer B. van der Veen Czn. toegevoegd. Dit systeem vormt nu de kern van het archief. Teneinde het archiefsysteem gebruiksvriendelijk en toegankelijk te maken, is besloten een computer in te schakelen. De heer H. Berends, computerdeskundige, zal programma's voor een datasysteem pasklaar maken. De tot nu toe bereikte resultaten zijn om commentaar gezonden naar een zestiental molendeskundigen in Nederland, Duitsland en België. De adviezen van deze deskundigen zijn inmiddels grotendeels verwerkt in de meest recente versie van het datasysteem.

Vanaf het begin is er ook literatuur op molengebied verzameld, teneinde de bibliotheek een stevige basis te verschaffen. De archiefcommissie heeft steeds getracht de taakstelling in samenwerking met andere organisaties op molengebied uit te voeren. Zo zijn bijvoorbeeld leden van T.I.M.S. (The International Molinological Society) en van 'De Hollandsche Molen' bij de adviesaanvraag aangaande onze definitiestudie betrokken. Ook is er samengewerkt met de Stichting 'De Groninger Molen' (SDGM). Tot voor kort is er op vertrouwd dat het archief eventueel zou kunnen worden ondergebracht in het Monumentenhuis aan de Westersingel 43 in Groningen. Daar was ruimte

beschikbaar, er zijn computer-faciliteiten en er zijn tijdens kantooruren medewerkers voor het hoogst noodzakelijke toezicht. Helaas is ons in 1992 gebleken dat het dagelijks bestuur van SDGM de hulp aan de archief-commissie voorlopig uiterst beperkt wil zien. Het gebruik van de computer wordt nog niet toegestaan. De medewerkers zullen geen arbeidstijd aan ons kunnen besteden. De kantoorruimte heeft tengevolge van personeelsuitbreiding bij een andere organisatie van de Monumentenfederatie een andere bestemming gekregen.

Ook valt het te betreuren dat SDGM op eigen houtje het werk van de archief-commissie gedeeltelijk zal gaan dupliceren. Op de begroting voor 1993 heeft SDGM tenminste f 1.350,- opgenomen voor een bibliotheek! Waar zal dat toe leiden?

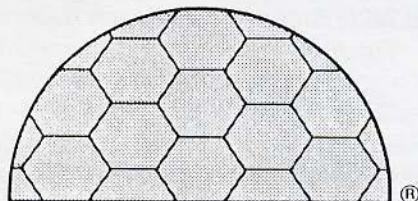
De archief-commissie ziet zich nu genoodzaakt naar een alternatief te zoeken.

Er wordt door ons momenteel gezocht naar een centraal gelegen ruimte, zo mogelijk met computerfaciliteiten. Maar concreet gaat het om circa 25 m² kantoorruimte, die gratis beschikbaar is, in de stad Groningen. Zoeken wij naar de speld in de hooiberg?

Met het lustrumjaar 1993 op komst proberen we wel optimistisch te blijven.

de sterke kanten van Lamon

GEVEL REINIGEN en IMPREGNEREN
KELDER- en FUNDAMENTAFDICHTING
HOUTWORM- en BOKTORBESTRIJDING
SCHIMMEL- en ZWAMBESTRIJDING

LAMON

Produktieweg 8 9301 ZS RODEN Te1. 05908-12400

Over een molenverzameling

door C.E. van der Horst

Bij de Duitse vereniging DGM (Deutsche Gesellschaft für Mühlenkunde und Mühlenerhaltung e.V.) verschenen de laatste tijd een tweetal aardige molenpublicaties, t.w.:

- 1 Video-film (systeem VHS) met als titel: **“Windmüller - Der Letzte seines Standes”** Ein Bilddokument von Benedikt Kuby. Het toont de molenaar en de molen van Barlt (Kr. Dithmarschen) in Schleswig-Holstein. De video is in kleur opgenomen en duurt bijna een half uur. De prijs is 62.- DM, inkl. verzendkosten. Het adres van de DGM is - Portastraße 13 - 4950 Minden.

Korenmolen “Ursula” te **Barlt** (Sleeswijk-Holstein) met zelfzwiching en 12-bladige windroos. In de video-film wordt mulder Rudolf Lindemann en zijn molen voor het voetlicht gebracht.

De “Ursula” is een van de laatste nog in werking zijnde molens van Noord-Duitsland.

Collectie: C. E. van der Horst.

- 2 Ter nagedachtenis van de bekende molenbouwer Ernst Hoop (1912-1991) werd een **map tekeningen** van zijn hand uitgegeven. 22 molenbouwtekeningen in het formaat 30 x 42 cm. met een losse Textbeilage van 11 pagina's. Het betreft hier bouwtekeningen van wind- en watermolens en van een enkel detail van molenonderdelen. In de tekstbijlage worden ook de bijzonderheden van de diverse molens vermeld. De prijs van de map bedraagt 20.— DM, inkl. verzendkosten. Bestellen zie nr. 1.

- 3 Ter gelegenheid van het 25-jarig bestaan van het molenmuseum De Valk te Leiden in 1991 en het nog komende 250-jarig bestaan van deze molen in 1993 schreef drs. Karien Wentink **“Onder de wieken van ‘De Valk’”** Een geschiedenis van molenmuseum ‘De Valk’ 1966-1991 en Molen ‘De Valk’ 1743-1993.

Molen "De Valk" te **Leiden** gezien vanaf de veemarkt. Ook hierover wordt in het boekje geschreven. Oude ansichtkaart met poststempel: 21 maart 1911. Collectie: C.E. van der Horst.

Een boeiend en leuk geschreven verslag, waarin vooral de jongste geschiedenis uitvoerig uit de doeken wordt gedaan.

Het boek, afm. 15 x 20 cm. ISBN 90 727 9303 X Leiden 1991 is rijkelijk geïllustreerd met zw/w afbeeldingen en telt 116 pagina's.

Het is verkrijgbaar bij de ver. De Hollandsche Molen - Sarphatistraat 634 - 1018 AV Amsterdam en de prijs is f 19,50 inkl. portokosten.

● 4 "**Koren op de molen langs de IJter**" door Jacq Manders en Maan Verheijen is een rijk geïllustreerd boek waar veel genoeg aan kan worden beleefd.

Een fors boek ook: 28 x 24 cm. met niet minder dan 325 foto's, kaarten en tekeningen en met kleuren-omslag. 232 pagina's. Hunsel 1992 - ISBN 90 900 5262 3, geb. - Prijs f 54,- of 1000 B. Fr.

Het boek beschrijft het stroomdal van de IJter, een beek ontspringende in Belgisch Limburg en uitmondende in de Maas in Nederlands Limburg. De schrijvers maken een wandeling langs de beek en beschrijven alles wat men aldaar tegenkomt met een brede historische belangstelling.

De landbouw, de hiervoor gebruikte gereedschappen, fysiologie der graangewassen, de boerderijen, de bakhuisjes, beelden met heiligenverering en

"De Pollismolen" is een onderslag-watermolen op de IJter te **Opitter** in Belgisch Limburg. Deze molen wordt beschreven in het boek 'Koren op de molen'.

(voor ons van belang), de historie en techniek van de 15 watermolens die eens hun arbeid verrichtten op de IJterbeek.

10 Belgische molens en 5 Nederlandse molens worden belicht.

De gegevens over de Belgische molens zijn bepaald een aanwinst, er is hier weinig over gepubliceerd. Van de geschiedenis en huidige aanzicht van de Nederlandse molens worden we niet veel wijzer.

Het feit dat in 1974 ene Jansen eigenaar werd en ene Pietersen in 1982 is van geen belang, wel het feit wat Jansen en Pietersen met de molen hebben gedaan en wat nu van de molen overgebleven is. Niettemin een prachtig boek, gevoelsvol geschreven, voorzien van fraaie foto's die ons de schoonheid langs de beek weergeven. De molenbeschrijvingen in het boek vindt men op pag. 61-92 en 163-201. Verkrijgbaar bij de Heemkundevereniging Hunsel - Postbus 2047, 6013 ZG Hunsel.

● **5** Ter gelegenheid van het 300-jarig bestaan van de Zaanse papiermolen *De Schoolmeester* is, met medewerking van de Ver. De Zaanse Molen, onlangs een brochure uitgegeven met als titel '**Papiermolen de Schoolmeester**'.

Het drukwerkje van 8 pagina's kreeg een omslag in het z.g. Zaanse bord papier, door de molen zelf vervaardigd. Hierop een fraaie kleurenfoto van de malende molen. De inhoud behandelt in het kort de werking van deze unieke molen en toont afbeeldingen van het vervaardigde papier. Alle afbeeldingen zijn in kleur gedrukt, wat het geheel tot een bijzonder aantrekkelijke folder maakt.

Het boekje wordt verkocht in de molen en is verkrijgbaar bij bovengenoemde vereniging. De prijs is f 5,- afgehaald.

● **6** In het tijdschrift 'Oud-Gorcum varia', kwartaal-uitgave van de historische vereniging "Oud-Gorcum" verscheen in nummer 24 - 1992-2 Jrg. 9 een artikel '**De molen aan de mond van de haven**' door A.L. van Tiel. Dit artikel, geïllustreerd met oude zw/w afbeeldingen behelst de geschiedenis van de in 1916 afgebroken oliemolen *De Eendracht* in deze stad.

Deze indrukwekkend hoge molen, geheel van hout opgetrokken was prachtig gelegen aan de Gorkumse havenmond (zie afbeelding) en bleek van eerbiedwaardige ouderdom. Heel jammer dat men in 1916 nog geen begrip kon opbrengen deze fraaie wiekendrager voor latere geslachten te behouden.

Oliemolen "De Eendracht" te **Gorinchem** op een oude ansichtkaart met poststempel 1 november 1906. Helaas in 1916 gesloopt....

In het midden een sluiswachterswoning en links café "Merwezicht" met fraaie serre.

Collectie: C.E. van der Horst.

In 'Heemtijsdinghen' nr. 7 staat een prachtige foto uit 1900 van dit zaagmolentje "De Zwaluw" te **Woerden**. Deze molen bestond van 1880-1928.

Collectie: C. E. van der Horst.

Het 22 pagina's lange artikel is verkrijgbaar bij bovengenoemde vereniging p/a Van Hogendorpweg 145 - 4204 XR Gorinchem (tel. 01830-20167) en kost f 5,- exclusief portokosten.

● 7 "**Molens in het Stichts-Hollandse grensgebied**" is een 29 pagina groot artikel geschreven door E. Stoop en verschenen in het tijdschrift 'Heemtijsdinghen' - 27e jaargang no. 3 - september 1991. Het behandelt de geschiedenis (eerste deel, meerdere zullen nog gaan verschijnen) van de koren- en industriemolens van Bodegraven, Harmelen, Linschoten, Montfoort, Oudewater, Woerden, Zegveld en nog enige andere kleine plaatsen. De poldermolens die zullen worden behandeld vallen onder het Groot-Waterschap van Woerden.

Het interessante artikel is verlucht met fraaie zw/w foto's op kunstdruk papier. Verkrijgbaar bij mevr. A.L.M.M. Maessen-Jansen - Elzenlaan 14 - 3442 HW Woerden (tel. 03480-15970). De prijs is f 7,45 inkl. porto.

Groninger molennieuws, een nieuw boekje

Op 2 oktober 1992 is verschenen:

A.L. Hempenius/J.A.L. Trouw, **Poldermolens en molenpolders. De molens van de Molenstichting Hunsingo en Omstreken**. ISBN 90-900 5469-3

Deze publikatie bevat:

1° een historisch overzicht van de bemaling van de lage gebieden van (een deel van) de provincie Groningen, de opkomst van de molenpolders/kleine bemalingswaterschappen, en de lotgevallen van de overgebleven molens; en
2° technische gegevens van acht molens. Full-colour geïllustreerd. Het boekje is verkrijgbaar bij de Molenstichting Hunsingo en Omstreken, Bedumerweg 2, 9959 PG Onderdendam (tel 05900 - 48213) voor f 19,50 plus f 4,50 (ver-

zendkosten) of na overschrijving van f 24,- per exemplaar naar Rabobank Bedum nr. 30.58.06.947 (postrek.nr van de bank 89 74 33).

Dit nieuwe Groninger boekje omvat 48 pagina's. De eerste twee hoofdstukken betreffende het historisch overzicht is o.i. te beknopt. De beschikbare ruimte is duidelijk te klein voor een heldere uitleg. Er wordt over 't Vierendeel gesproken, waar lag dat? En wat is de funktie van de schepper? Wat te denken van de volgende zin: 'Bij de verhuring van voormalige kloosterlanden door de provincie is tussen 1735 en 1771 in ruim 20 gevallen aan bekleemde meiers vergund een watermolen te hebben of te zetten, al dan niet in samenhang met huurvermindering'.

De technische gegevens van de 8 behandelde molens zijn een welkome aanwinst t.o.v. het Groninger Molenboek. Extra gegevens zijn opgenomen, als bovenas, kruierwerk, overbrengingen, overbrengingsverhoudingen e.d.

Wij missen hier echter de plaatsbepaling van de molens: ligging, dorp, en gemeente.

Interessant zijn de historische gegevens van de betreffende molens, die variëren van 1/2 tot 1/1 pagina een verheugende aanvulling op het al eerder genoemde Groninger Molenboek. Jammer vinden wij het dat wel is vermeld dat verschillende molens in de 30er jaren werden verdekkerd, maar niet wanneer dit systeem weer werd vervangen.

Het boekje is uitgevoerd met niet minder dan 22 zeer fraai uitgevoerde kleurenafbeeldingen. Tegenvallend zijn de veel te grijs uitgevallen zw/w illustratie's.

In de molenbibliotheek van onze leden mag het boekje niet ontbreken!

Nieuwe leden

H. Geling	Uithuizen
P.A. Heidema	Ten Boer
H. van der Laan	Appingedam
A.D. Tiddens-Sportel	Peize (Dr.)
B. de Waal	Delfzijl
W.H. van Rheen	Scheemda
Dhr. Kasemir	Groningen

JAN VOS

Rietdekkersbedrijf

Al meer dan 25 jaar vakmanschap

- Boerderijen ● Bungalows
- Villa's ● Molens
- Recreatiebungalows
- Tevens golfplaatbedekking

Ook voor reparatie & onderhoud

05906 - 20 39

Oude Boerenweg 11 - Glimmen

Rabobank

Voor een hypotheek op maat

FIRMA EKKELKAMP

De speciaalzaak voor: Volkorenmeel

Hondensport

Vogelzaden, Vogels

Aquariumbenodigdheden

Hengelsportartikelen

en alles voor Uw huisdieren

Rijksstraatweg 135

Telef. 344816

HAREN (Gr.)

DE MOLEN IN DE VREUGD?

Wij hebben
'n grote collectie
geboortekado's, zoals:

kindercouverts,
rammelaars,
spaarpotten,
servetbanden,
paplepels en
geboortebekers
in zilver en pleet.

GRAVEREN GRATIS!

JUWELIER REPKO

Herestraat 4
Groningen

Rabobank

Voor een spaarvorm die bij u past

